

підприємства може змінюватися, виходячи на новий рівень параметрів своєї стабільності.

7. Важливою цільовою направленістю системи фінансової безпеки підприємства є створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в поточному і перспективному періодах.

Отже, детально розглянувши зміст поняття «фінансова безпека підприємства», виявивши найбільш характерні його особливості як об'єкту, можна з упевненістю сказати, що фінансова безпека є самостійним об'єктом управління і в загальному вигляді її поняття можна сформулювати наступним чином [4].

Фінансова безпека підприємства – це кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періодах.

1. Економіка підприємства / За ред. С.Ф.Покропивного. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.

2. Економіка підприємства / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Г.Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 648 с.

3. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784с.

4. Лысенко Ю.Г., Андриенко В.Н., Беликова Т.Ю. и др. Корпоративное управление крупным промышленным комплексом / Под общ. ред. Ю.Г.Лысенко и В.Н.Андриенко. – Донецк ООО: «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 327 с.

Отримано 24.04.2006

УДК 336.71

Н.П.ПОГОРЕЛЕНКО, канд. екон. наук, О.І.БАГЛАЙ

*Харківський банківський інститут Української академії банківської справи
Національного банку України*

КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розглядається сучасний стан та вплив банківського інвестиційного кредитування на економіку України. Досліджуються регіональні аспекти кредитно-інвестиційної діяльності банків Харківського регіону. Визначаються проблеми, які перешкоджають забезпеченню реального економічного зростання за рахунок активізації інвестиційної діяльності банків України. Пропонується використання економіко-обчислювальних моделей для визначення кредитно-інвестиційного потенціалу Харківського регіону.

Необхідність забезпечення економічного зростання в сучасних

умовах висуває в ряд важливих проблему залучення інвестиційних ресурсів. Особливу роль в активізації інвестиційної діяльності відіграють банки, які виступають посередниками в акумулюванні та перерозподілі тимчасово вільних коштів.

Сучасний етап досліджень проблем банківського інвестиційного кредитування в Україні характеризується висвітленням теоретичних та практичних питань в роботах Б.Л.Луціва, Г.Карчевої, Л.Л.Кот, Н.М.Шелудько [4, 5, 7, 8] та ін.

Більшість вітчизняних науковців роблять висновок про важливу роль банківського інвестиційного кредитування в забезпеченні економічного зростання, але його активному розвитку перешкоджає ряд проблем, пов'язаних з недостатністю ресурсної бази банків, ризиковістю такого виду кредитування та загальною неплатоспроможністю позичальників. Саме цим проблемам присвячена дана робота.

Мета даного дослідження – з'ясувати вплив банківського інвестиційного кредитування на економіку, проаналізувати розвиток довгострокового кредитування в цілому по Україні та його регіональні аспекти на прикладі банків Харківського регіону, а також визначити проблеми, що перешкоджають його розвитку для розробки шляхів їх вирішення на прикладі застосування моделі кореляційно-регресійного аналізу.

Впровадження ринкових відносин в Україні безпосередньо пов'язане з посиленням впливу банківського сектору на активізацію інвестиційного процесу, структурну перебудову та зростання економічного потенціалу країни.

Економіка України відчуває нестачу інвестиційних ресурсів, що викликано низькою інвестиційною активністю суб'єктів господарювання. Одним з джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємств є банківський кредит.

На нашу думку, механізм впливу банківського інвестиційного кредитування на поведінку економічних суб'єктів теоретично можна представити у вигляді моделі (рис.1), яка включає такі економічні суб'єкти: Національний банк України, банківські установи, уряд, підприємства-позичальники та сімейні господарства (населення).

Охарактеризувати дану модель можна наступним чином. Уряд надає рекомендації щодо розробки програми економічного розвитку. Національний банк України, маючи за мету поживлення економічної кон'юнктури, застосовує відповідні інструменти грошово-кредитної політики. Внаслідок цього зростає ресурсна база українських банків, а звідси – їх кредитний потенціал, тобто збільшується обсяг наданих

кредитів суб'єктам господарювання (що, в свою чергу, впливає на загальне зростання грошової пропозиції).

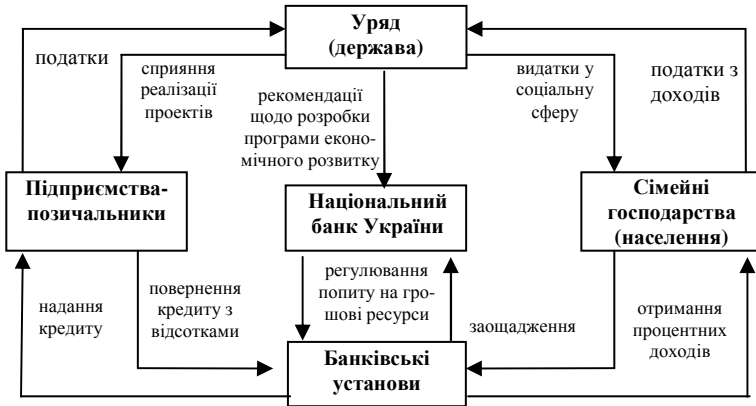

Рис.1 – Модель взаємозв'язків між окремими економічними суб'єктами в процесі банківського інвестиційного кредитування

Суб'єкти господарювання отримані кредити направляють на фінансування інвестиційної діяльності. Внаслідок реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на удосконалення та модернізацію техніки і технології, зростає ефективність виробництва, а отже і доходи підприємств. Повертаючи кредит, суб'єкти господарювання сплачують відсотки за користування ним, які становлять банківський доход. У свою чергу, за рахунок доходів підприємств зростає база оподаткування та обсяги податкових надходжень до бюджету держави. Зростання доходної частини бюджету приводить до збільшення державних видатків, зокрема у соціальну сферу. Це сприяє збільшенню добробуту населення, а отже – збільшенню їх заощаджень та інвестицій у банківську систему. Внаслідок цього, відбувається зростання ресурсної бази банківських установ. Цикл даного процесу повторюється.

Проаналізуємо ситуацію, яка характеризує сучасний стан інвестиційної діяльності в Україні.

Оскільки розвиток реального сектору економіки дійсно потребує значних капіталовкладень, особлива увага приділяється розробці відповідних програм. Так, у 2001 р. Кабінетом Міністрів України було розроблено "Програму розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки", в якій зазначено, що: "поліпшення інвестиційного клімату в державі залежить від розв'язання проблем діяльності банківської системи, зокрема від забезпечення підвищення рівня концентрації банків-

ського капіталу, збільшення обсягів довгострокового кредитування реального сектору економіки, залучення коштів населення" [1].

Протягом 2001-2005 рр. спостерігалось зростання інвестицій в основний капітал. Причому темпи надходжень інвестицій випереджали динаміку ВВП (рис.2), що свідчить про інвестиційну спрямованість економічного розвитку. Обсяг освоєних капітальних вкладень за рахунок всіх джерел фінансування в 2005 р. становив 60,5 млрд. грн. [9].

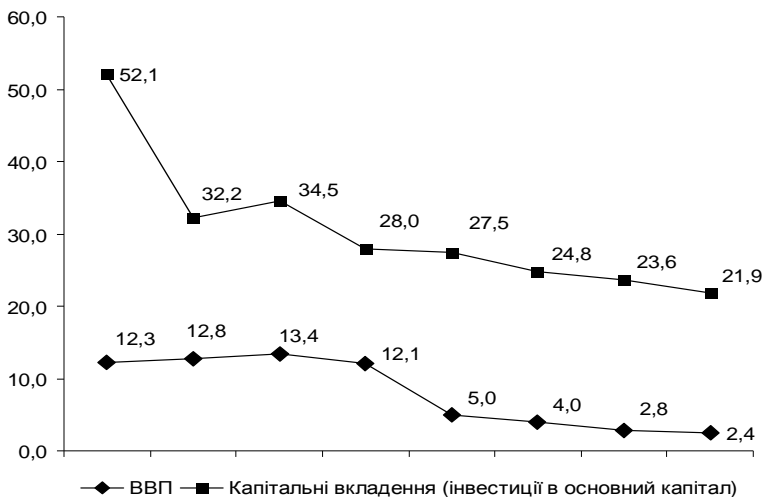

Рис.2 – Зміни реального ВВП та капітальних вкладень у 2005 р.
(у % до відповідного періоду попереднього року)

При цьому основним джерелом фінансування капітальних вкладень залишались власні кошти суб'єктів господарювання, за рахунок яких у 2005 р. було здійснено 58,2% капітальних вкладень, частка кредитів банків становила 8,4% [9].

Малу частку кредитів у структурі джерел фінансування частково можна пояснити їх структурою за строками розміщення (табл.1).

За період 2001-2005 рр. кількість довгострокових кредитів значно зросла. Але, незважаючи на позитивні зміни, активізація діяльності банківських структур у сфері надання інвестиційних кредитів незначна. Так, обсяг кредитів, направлених на фінансування інвестиційної діяльності, за 2005 р. склав 20938 млн. грн., залишаючись на низькому рівні – 14,6% від загальної величини кредитних вкладень банківських установ [2].

Таблиця 1 – Кредити банків, надані в економіку України (млн. грн.)

Роки	Всього	у тому числі			
		коротко-строкові	довгострокові		
			всього	у тому числі	
				у поточну діяльність	в інвестиційну діяльність
2001	28373	22218	6156	5059	1096
2002	42035	30185	11849	9854	1995
2003	67835	37282	30553	26579	3973
2004	88579	40575	48003	40457	7546
2005	143418	54819	88599	67661	20938

Зарубіжний досвід свідчить, що банки саме в інвестиційній сфері можуть працювати в трьох напрямках [6]:

- 1) обслуговування руху грошей, що належать клієнтам і призначені для інвестицій;
- 2) акумулювання заощаджень і спрямування їх на ринок цінних паперів;
- 3) вкладення в інвестиційні проекти як власних, так і залучених коштів.

Вітчизняна банківська система сьогодні діє переважно в першому напрямку, розвитку двох інших перешкоджає низка проблем, які було зазначено вище.

Розглянемо їх детальніше.

До числа важливих факторів, які визначають кредитно-інвестиційну активність банків, відноситься ціна банківського кредиту. На сьогодні рівень процентних ставок за банківськими кредитами досить високий, незважаючи на існуючу динаміку його зменшення. Так, у 2002 р. процентна ставка за кредитами в національній валюті знаходилась на рівні 24,8, у 2003 р. – 20,2, у 2004 – 17,5, у 2005 – 17,2% [2].

Заходи Національного банку України щодо зниження облікової ставки дали змогу підвищити ліквідність банківської системи, розширивши ресурсну базу банків. Але результати діяльності банків свідчать, що основна проблема полягає в ризиках, які закладаються банками у ціну кредитів.

Як відомо, ціна інвестиційного кредиту – це відсоткова ставка, яка передбачається у кредитному договорі з урахуванням терміну користування позичкою; заходу, що кредитується; забезпечення своєчасності розрахунків позичальника за раніше одержаними позичками та ступеня ризику.

Інвестиційним кредитам найбільш притаманна модель, яка, крім базової ставки, включає премію за ризик, пов'язаний зі строковістю

кредиту. Розмір премій за ризик визначається банком в кожному конкретному випадку окремо. Чим більший рівень ризику, тим більша премія за ризик і тим вища процентна ставка за користування кредитом. Тому зниження ризику кредитно-інвестиційних операцій збільшить активність банків у інвестиційному забезпеченні економічного розвитку.

Для визначення заходів, яких слід вживати з метою зменшення ризиків, доцільно звернутися до досвіду банківських систем економічно розвинутих країн. На основі аналізу цього досвіду було виявлено найтиповіші заходи:

1) створення єдиного реєстру позичальників із зазначенням історії ведення їх бізнесу в площині повернення боргових зобов'язань;

2) удосконалення та врегулювання нормативно-правової бази банківського кредитування;

3) оптимізація системи прийняття рішень стосовно механізму надання кредитів (дотримання принципу об'єктивності, раціональності та прагматизму);

4) активізація співпраці між клієнтами та банками з метою посилення між ними взаємодії.

Існуючі проблеми в економіці України, недосконала законодавча база, надмірне податкове навантаження призвели до загальної неплатоспроможності великої кількості вітчизняних підприємств. Так, за даними Державного комітету статистики, в 2003 р. 39,97% підприємств за результатами діяльності отримали збитки, в 2004 р. їх кількість становила 33,7%, у 2005 р. – 33,3% [9].

Отже, проблеми зміни податкового законодавства є надзвичайно актуальними, оскільки надмірний податковий тиск призводить до того, що підприємства приховують реально отримані доходи. Це ускладнює оцінювання банками фінансового стану позичальника та призводить до появи проблемних кредитів.

Основну частину ресурсної бази банків становлять залучені кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Станом на 01.01.2006 р. їх питома вага становила відповідно 44,9 та 55,1% [2]. Як бачимо, розмір депозитів фізичних осіб не набагато перевищує обсяг депозитів підприємств. Це пояснюється недостатнім рівнем доходів населення, а звідси і низьким рівнем заощаджень.

Основним джерелом довгострокових інвестиційних кредитів є довгострокові депозити. Але їх частка в загальній сумі залучених коштів складає лише 41%, що пов'язано з нестабільністю економічної ситуації в країні, великим рівнем інфляції та недостатнім відновленням довіри до банківської системи.

Як відмічається в зазначеній "Програмі розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки", для активізації інвестиційної діяльності слід:

- знизити рівень державного регулювання підприємницької діяльності;
- усунути неоднозначність трактування нормативно-правових актів;
- подолати бюрократизм та прояви корупції;
- знизити податкове навантаження;
- забезпечити стабільність політичного середовища;
- активізувати діяльність із створення позитивного іміджу держави [1].

Протягом останніх років багато уваги з боку держави приділяється розвитку регіональної економіки. Однією з негативних тенденцій регіонального розвитку є посилення територіальної диференціації та зниження інвестиційної активності регіонів. Найбільш привабливими для інвесторів залишаються індустріально розвинені регіони. Одним з них є Харківський регіон, який володіє потужним народногосподарським комплексом, представленим майже всіма галузями, присутніми в економіці України.

Інвестиційна привабливість Харківської області невинно зростає. Іноземні капіталовкладення в економіку області зростають щорічно в середньому в 1,3 рази.

Станом на 01.01.2006 р. в економіку області залучено іноземних інвестицій на загальну суму 525,6 млн. дол. [3]. Це позитивно впливає на банківську систему: з'являються нові можливості для залучення більшої кількості ресурсів, розширення обсягів і кількості здійснюваних операцій, за рахунок чого банківська система Харківського регіону може розвиватися і вдосконалюватися для зростаючих вимог клієнтів та зростання обсягу капіталовкладень, джерелом яких можуть виступати кредити харківських банків.

Кількість банків Харківського регіону становить 12 банків. З них до групи найбільших банків за класифікацією Національного банку України належить тільки один банк (АКІБ "УкрСиббанк"). ВАТ "Мегабанк" та АБ "Факторіал-банк" належать до III групи. 9 банків регіону (АКБ "Меркурій", ВАТ "Інноваційно-промисловий банк", АСУБ "Грант", АКБ "Золоті ворота", АКРБ "Регіон-банк", АК Земельний банк, АКБ "Базис", ВАТ РЕАЛ-БАНК, АКБ "Європейський") віднесені до IV групи (найменших) банків України.

З метою посилення позитивного впливу на соціально-економічний розвиток області, банківські установи Харківського регіону в 2005 р. продовжували збільшувати обсяги кредитування реаль-

ного сектора економіки.

При цьому зменшується вартість банківських кредитів: середньозважена процентна ставка по кредитах, виданих у національній валюті, складає 18,1 проти 20,4% у січні минулого року [3].

Важливим джерелом інвестування є довгострокові кредити банківських установ. Оптимізація структури банківського кредитування передбачає розробку системи стимулювання довгострокових кредитів під пріоритетні інвестиційні проекти, особливо у випадках тривалого періоду окупності.

При стратегічному плануванні слід розраховувати, перш за все, на власні ресурси і можливості, але при цьому додатковим джерелом інвестування в Харківському регіоні визнаються іноземні інвестиції.

Станом на 01.09.05 р. Радою з питань спеціального режиму інвестиційної діяльності затверджено 73 інвестиційних проекти на загальну суму 416,4 млн. дол., з яких 19,7% складають іноземні інвестиції [3].

З огляду на це, важливою складовою подальшої діяльності банків регіону повинно стати збільшення обсягів фінансового забезпечення інвестиційного розвитку Харківського регіону.

При цьому прихід іноземних банків у регіон сприятиме підвищенню доступності та якості банківських послуг, зниженню їх ціни, що відбудеться за рахунок зростання обсягів кредитних ресурсів і посилення конкуренції.

З іншого боку, витіснені іноземними банками, банки України, можливо, поширять свою інвестиційну діяльність у галузі економіки, які на даному етапі є для них недостатньо привабливими, але розвиток яких є дуже важливим для економічного зростання як регіону, так і України в цілому.

Загальний обсяг кредитно-інвестиційного портфеля банків Харківського регіону станом на 01.01.2006 р. становить 11662,05 млн. грн., що свідчить про наявність кредитно-інвестиційного потенціалу. Для підтвердження цього побудуємо факторну модель залежності обсягу кредитно-інвестиційного портфелю банків від показників, які характеризують інвестиційний потенціал банків. Зокрема, на нашу думку, до таких показників належать строкові депозити підприємств, строкові депозити населення, балансовий капітал, статутний капітал та прибуток банку. Значення цих показників станом на 01.01.2006 р. наведені в табл.2.

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу нами були розраховані коефіцієнти парної кореляції між обсягами кредитно-інвестиційного портфеля банків і показниками, що характеризують інвестиційний потенціал банків (табл.3). Отримані значення коефіцієн-

тів свідчать, що основними чинниками, які впливають на кредитно-інвестиційну діяльність банків, є зростання балансового капіталу ($r = 0,998$), статутного капіталу як основної складової балансового ($r = 0,997$) та строкових депозитів населення ($r = 0,996$).

Таблиця 2 – Показники, які характеризують інвестиційний потенціал банків Харківського регіону (млн. грн.)

Найменування банку	Строкові депозити підприємств (X1)	Строкові депозити населення (X2)	Балансовий капітал (X3)	Статутний капітал (X4)	Прибуток (X5)	Кредитно-інвестиційний портфель (Y)
УкрСиббанк	1703,447	2296,970	1121,200	758,590	56,072	8429,310
Мегабанк	127,912	330,562	145,057	50,420	5,518	613,560
Інпромбанк	33,137	153,624	88,881	44,150	4,616	282,550
Факторіал-банк	225,722	222,961	88,757	57,770	1,208	547,090
РЕАЛ-БАНК	24,113	13,298	69,971	57,650	1,120	123,680
Меркурій	81,164	121,647	61,098	45,030	4,466	244,720
Базис	121,144	176,173	60,961	30,430	5,092	370,200
Грант	28,088	64,112	59,633	35,400	0,748	146,820
Європейський	131,370	70,718	58,654	27,310	8,554	320,480
Земельний банк	51,442	24,334	52,451	41,470	1,877	147,660
Золоті ворота	144,163	177,149	52,007	50,110	1,576	360,300
Регіон-банк	2,294	35,801	37,466	24,380	2,147	75,680
Всього по банках Харківського регіону	2673,996	3687,349	1896,136	1222,710	92,994	11662,050

Проаналізувавши кредитно-інвестиційний потенціал банків Харківського регіону в розрізі груп за класифікацією Національного банку України, можна зауважити певні особливості, притаманні кожній групі.

Коефіцієнти парної кореляції щодо АКІБ "УкрСиббанк" наближені до коефіцієнтів в цілому по банках Харківського регіону. Це означає, що саме цей банк визначає кредитно-інвестиційну активність регіону.

Для банків III групи характерна залежність обсягу кредитно-інвестиційного портфеля від строкових депозитів населення. Для ВАТ "Мегабанк" цей показник дорівнює 0,847, для АБ "Факторіал-банк" – 0,8596.

Кредитно-інвестиційний потенціал банків IV групи залежить в основному від строкових депозитів населення та строкових депозитів

підприємств.

Таблиця 3 – Коефіцієнти парної кореляції між обсягом кредитно-інвестиційного портфеля банків Харківського регіону та показниками, що характеризують їх інвестиційний потенціал

Група	Найменування банку	Строкові депозити підприємств (X1)	Строкові депозити населення (X2)	Балансовий капітал (X3)	Статутний капітал (X4)	Прибуток (X5)
I	УкрСиббанк	0,737	0,917	0,926	0,968	0,709
III	Мегабанк	0,519	0,847	0,755	0,894	0,692
	Факторіал-банк	0,836	0,859	0,799	0,578	0,132
IV	Інпромбанк	-0,403	0,201	0,138	0,325	0,193
	РЕАЛ-БАНК	-0,152	-0,407	0,930	0,958	0,702
	Меркурій	0,365	0,936	0,901	0,422	0,542
	Базис	0,221	0,898	0,942	0,940	0,891
	Грант	0,402	0,089	0,042	-0,373	0,360
	Європейський	0,685	0,921	0,851	0,842	0,712
	Земельний банк	0,956	0,958	0,717	0,763	0,406
	Золоті ворота	0,964	0,947	0,631	0,910	0,573
	Регіон-банк	0,667	-0,054	0,895	0,849	0,191
	Всього по банках Харківського регіону	0,995	0,996	0,998	0,997	0,989

Регресійна модель, яка показує зв'язки між обсягом кредитно-інвестиційного портфеля банків і показниками, що характеризують інвестиційний потенціал банків (зокрема капітал банків, строкові депозити підприємств і населення), матиме вигляд:

$$Y = 1,54X_1 + 0,35X_2 + 2,85X_3 + 2,62X_4 - 197,19;$$

$$R = 0,9998,$$

де Y – обсяг кредитно-інвестиційного потенціалу банків; X_1 – строкові депозити підприємств; X_2 – строкові депозити населення; X_3 – балансовий капітал; X_4 – статутний капітал; R – множинний коефіцієнт кореляції.

Отже, побудована факторна модель свідчить, що основними чинниками, які впливають на зростання інвестицій в економіку Харківського регіону, є підвищення рівня капіталізації банків і зростання вкладів населення.

Поліпшення інвестиційного клімату в державі дасть змогу забезпечити перехід економіки на інноваційно-інвестиційний тип відтво-

рення, підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції, збільшити добробут населення. Активізація інвестиційної діяльності в багатьох випадках залежить від питань участі банків в інвестиційному процесі, адже банки займають особливе місце в економіці, забезпечуючи рух грошових потоків та впливаючи на всі стадії суспільного відтворення.

Одна з проблем економічного розвитку України – це необхідність поживлення базових галузей промисловості. Динаміка вкладень підприємств в інвестиційну діяльність демонструє позитивну тенденцію, проте ці інвестиції здійснюються в більшості випадків власними коштами. Для активізації довгострокового кредитування реального сектора економіки потрібні комплексні заходи держави, Національного банку України, спільні зусилля законодавчої та виконавчої влади щодо формування попиту на інвестиції, що, в кінцевому підсумку, сприятиме загальному економічному зростанню.

1. Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 р. №1801 // <http://nau.kiev.ua>.
2. Бюлетень НБУ. – 2006 – №2.
3. Регіональні аспекти розвитку банківського сектору (на прикладі Харківського регіону) / Васюренко О.В., Азаренкова Г.М., Сердюк Л.В., Федосік І.М., Сидоренко О.М., Христофорова О.М., Волохата К.О., Волохата В.Е., Омельченко Г.В.; науковий звіт. – ХБІ УАБС НБУ. – 2005. – 142 с.
4. Карчева Г. Моделювання інвестиційної діяльності банків // Вісник НБУ. – 2004. – №10. – С.11-15.
5. Кот Л.Л. Інвестиційна діяльність в Україні: шлях активізації кредитних установ // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 2 (20). – С.36-39.
6. Кузнєцова А., Карпа А. Банківський сектор України як джерело фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності // Вісник НБУ. – 2004. – № 1. – С.60-63.
7. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. – 320 с.
8. Шелудько Н.М. Інвестиційний процес: оцінка ролі й участі банків // Фінанси України – 2003. – №8. – С.121-127.
9. Соціально-економічне становище України у 2005 р.: Статистична інформація // <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Грошова і банківська статистика за 2005 р. // <http://www.bank.gov.ua>.
11. Показники діяльності банків // <http://aub.com.ua>.

Отримано 30.03.2006

УДК 336.02

І.В.БАРАБАНОВ

Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ТА МЕХАНІЗМУ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Розглядаються підходи до класифікації систем фінансових ресурсів та елементно-